

Добре дошле в **КИБЕРИЈА** - Записки од дигиталниот терен

Доц. м-р Горанчо Ангелов, Факултет за музичка уметност,  
Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

## **КИБЕРФОЛКЛОР**

### **„ЗУРЛАЦИСКА МУЗИКА, ПРЕД И ПО ИНТЕРНЕТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА“**

Поставенава тема, претставува посебен предизвик во ова време на доминација на интернетот како средство за масовна аудио и видео комуникација помеѓу луѓето, без разлика на кој дел од светот се наоѓаат.

Согледувајќи го овој процес од стручно-научен аспект, процес кој постепено завлегува во сите сфери на човековото живеење, можеме да донесеме низа заклучоци кои се базираат на огромното влијание кое интернетот и содржините во него го имаат во градењето на свеста кај поединци и колективи, свест во која, туѓото станува свое а своето туѓо.<sup>1</sup>

*„Ако пчелата е една важна карика во запрашувањето на растенијата, разнесувајќи го поленовиот прав на големи географски пространства, денес, интернетот ја има истата функција разнесувајќи информации од сите области од еден на друг крај на светот но за мошне краток временски период“.*

Пред да се зафатиме со конкретнава тема, ќе направиме една мала деградација која ќе не воведе во музичка состојба пред и по појавата на електронските средства за комуникација и разменување на информации без физички контакти. Во контекст на нашата тема ова би изгледало вака:

Во минатото секое село се издвојувало со свои карактеристични традиции (обичаи, песни, свирки, игри и музички инструменти) кои биле автохтони или пак слични заднички содржини со традициите на поблиската околина. Сите белези и појави во културно-социјалниот живот, од едно кон друго место се пренесувале непосредно, исклучиво преку контактите помеѓу луѓето од соседните места на живеење (од најблиското село потоа од него следното и така натаму). Овие процеси на пренесувања и прифаќања се одвивале во еден континуитет кој не можел да се конторлира ниту пак да се декува на него туку бил спонтан, и временски долготраен. Целокупното народно творештво во кое свое место зазема и музичкото, се пренесувало на еден традиционален начин преку усно

---

<sup>1</sup> Ова се однесува само на технолошко развиените земји кај кои се имплементирани сите достигнувања од областа на информатичките технологии.

пренесување. Како резултат на овој начин на пренесување, кај музикта (песните и свирките) е присутна една постојана надоградба на која се должат многубројните варијанти на основните мело-поетски и инструментални дела, создавани од надарените народни уметници, пеачи и свирачи. Овие варијанти посебно биле изразени кај инструменталната музика која се прилагодувала на техничко-тонските можности на инструментот. Целиот овој процес на пренесување (би рекле по природен пат), се одвивал бавно во еден подолг временски период кој траел со векови.

Со појавата на интернетот, започнува нова ера во пренесувањето на народното творештво, ера во која недостапното станува достапно, во секој момент, во секој дел од светот.

## ЗУРЛА

---

...За оригиналноста и афтохтоноста на музичките инструменти не може да се зборува со сигурност туку повеќе може да се зборува за нивната асимилација на одредено тло. Начинот на пренесување на инструментите бил условен од местоположбата односно протокот на култури на одредена територија. Многу често инструментите биле пренесувани од една земја во друга по пат на размена или биле наследени од постарите култури (Devič 1977: 1).<sup>2</sup> Произнесенава констатација на етномузикологот Девич се базира на период пред појавата на интернетот, период кога комуникацијата помеѓу разните култури била непосредна, исклучиво преку физичките контакти кои ги имале луѓето. Една од причините за зачувување на чистата музичка традиција во својата автентична форма е споменатиов, непосреден начин на комуникација и пренесување, нешто што со појавата на глобалните комуникации постепено се губи.

Сите досегашни истражувања укажуваат на тоа дека зурлата потекнува од ориенталните земји а на Балканот е пренесена со османлиската инвазија на словенските земји кои се простирале на територијата која го зафаќа Балканскиот Полуостров. За време на турската окупација, во состав на турските воени оркестри имало и поголем број на зурли и тапани. Зурлите и тапаните биле присутни и за време на свеченостите кои ги организирале турските воени и цивилни чиновници кои управувале со запоседнатите територии.

Следејќи го миграцискиот пат на зурлата, претпоставуваме колкав временски период бил потребен за таа да стигне на балканските простори и да завземе свое место и да биде прифатена од култури во кои таа воопшто не била присутна и не е врежана во генетскиот код на народите кои живееле на овие

---

<sup>2</sup> D.Devič, *Etnomuzikologija III deo* (instrumenti), skripta, „Fakultet umetnosti u Beogradu“, Beograd 1977, стр.1.

простори. Среќаваме и одредени мислења дека зурлата на балканот, конкретно во Р. Македонија била позната и пред османлиските освојувања (Голабовски 1974: 35-37).

Рефлексијата од вековното користење на зурлата на овие простори ни укажува на тоа, колкаво влијание оставил овој инструмент и неговата музика кај дел од локалното население во Р. Македонија, Бугарија, Грција, Србија и Албанија.<sup>3</sup> Она што е карактеристично за зурлата е тоа што, во минатото, на зурла, свиреле исклучиво роми (цигани) кои по вероисповест претежно се муслимани а зурлата ја сметаат за нивен инструмент.<sup>4</sup> На прашањето за потеклото на зурлата, долгогодишниот зурлаџија од Берово, Миљаим Дестановски вели: Зурлата потекнува од Индија од каде, веројатно потекнуваат и самите роми. Во поглед на инструменталистите на зурла, несомнено е дека тие се претежно роми иако во некои трудови среќаваме дека во минатото, покрај роми, на зурла свирел и некој со христијанска вероисповест. И во денешно време, се среќаваат инструменталисти на зурла кои не се роми но нивниот број е незначителен во споредба со зурлаџиите роми. Имајќи во предвид дека станува збор за инструмент кој се карактеризира со мошне силен и продорен тон, претпоставуваме дека неговата појава секогаш предизвикувала различни чувства кај слушателите поради што во некои средини е прифатена а во некои не. Можеби тоа се должи и на нејзиното потекло но, како и да е, иако не можеме со сигурност да кажеме дека е автохтон инструмент, зурлата опстоила и завземала значајно место во музичката традиција на народите кои живеат на балканските простори.

## ИНТЕРНЕТОТ КАКО ПОМАГАЛО ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА СВИРЕЊЕТО НА ЗУРЛА

---

Со експанзијата на интернетот кој зазема голема улога во сите сфери на човековото функционирање, неминовно беше и неговата употреба како помошно помагало во т.н. интернет учење. Предноста на овој вид учење е во тоа што ученикот може да учи од далечина и да се стекне со одредени знаења преку следење на многубројните видео и аудио записи кои се прикачени од поединци на *youtube* и на социјалните мрежи (*facebook*, *twitter* и др.). Самите снимки, допринесуваат во зачувувањето на музички сегменти кои се случуваат на одредено место и време а остануваат како траен дигитален запис кој можеме да го прегледуваме безброј пати. Можеби музичкиот материјал, во неговата следна

---

<sup>3</sup> Во поглед на нејзината распространетост во денешно време, таа е присутна во земјите кои се простираат на источниот дел од Балканскиот полуостров се до Мала и Средна Азија.

<sup>4</sup> Покрај муслиманската вера, постојат роми (цигани) кои припаѓаат и на други религии.

изведба ќе добие друга музичко-естетска димензија која е резултат на моменталната изведба на фолклорни напеви кои сами по себе се одликуваат со својата постојана градација и надоградување, она што претходно е снимено, како изведба, овозможува негово бесконечно прегледување и меморирање. Снимките прикачени на интернет, со самата можност за нивно превземање остануваат да сведочат за одреден музички настан или момент на кој имало зурли и тапани, она што во минатото не било возможно, пред појавата на дигиталната ера.

Овие видео или тонски записи, покрај тоа што имаат забавен карактер на некој начин допринесуваат во продолжувањето на зурлациската традиција на еден друг, индиректен начин преку кој, идните генерации ќе можат да проследат настан во кој е вклучена зурлата и самата музика. Секако, овие случајни или намерни записи, можат да се користат и како помошни нагледни средства во градењето на помладите генерации инструменталисти на зурла.

Дали оваа форма на пренесување на стекнатите знаења може да има позитивни резултати?

Во минатото, единствен начин на пренесувањето на зурлацискиот занает било учењето од колено на колено, учење карактеристично во пренесувањето на музичкиот фолклор кое е зачувано а се применува и денес. Сметаме дека овој вид на учење преку усно пренесување (од колено на колено), ќе биде главен двигател и во иднина допринесувајќи во зачувувањето на една, сама по себе, специфична традиција која е карактеристична за музичкиот фолклор. И покрај предностите на дигиталната технологија, традиционалниот пристап во изучувањето претставува голема предност поради непосредниот контакт помеѓу учителот и ученикот. Би сакале да напоменеме дека оваа форма на учење, вообичаено започнува во кругот на семејството или потесното опкружување. Во пракса, на терен, зурлата сèуште претставува семејно наследство а свирењето, семејна традиција која се пренесува од постарите на помладите. Мораме да нагласиме дека станува збор за една мошне голема емоционална поврзаност на семејството со инструментот.<sup>5</sup> И до ден денес се познати зурлациски оркестри (тајфи) составени од потесниот круг на фамилијата каде како зурлации и тапанции се татко и синови, внуци, чичко итн.).

Со навлегувањето на интернетот и разните видео и аудио записи кои стануваат достапни за секого, се наметнува прашањето, дали може да се примени и друг начин на пренесување на вештините на свирење?

Сметаме дека учењето преку интернет може да има и одредени резултати со тоа што преку овој вид на учење се губи релацијата учител-ученик а

---

<sup>5</sup> И денес, како и во минатото, во секоја фамилија и покрај на зурла, едно од децата се учи да свири на тапан со што самата фамилија претставува и свој ансамбал.

инструменталистите, своето музичко-техничко надоградување го постигнуваат индиректно. Едниот начин е преку тонска перцепција, преку слушање на музика и преку тонско-визуелна перцепција за кој што сметаме дека има поголем успех при изучувањето бидејќи на овој начин се гледа начинот на држење на зурлата, држење на телото, постигнувањето на разните тонски висини, дувањето и техниките на интерпретација.

Она што го олеснува изучувањето преку интернет е можноста да се прегледува и преслушува истиот материјал повеќе пати и да остане врежан во перцепијата на ученикот. Овој начин на учење пак не е можен кај непосредното пренесување на зурлаџискиот занает (орално преку методот, учител-ученик) поради постојаното варирање на мелодиите кое што е присутно при многубројните повторувања при пренесувањето.

Како заклучок ќе кажеме дека не смее да се занемари влијанието од интернетот но секако, голема предност е учењето на класичен начин, од веќе изградени инструменталисти кои ги познаваат тајните на зурлата и зурлаџиската музика. Овие форми на учење сеуште се застапени во вид на семинари или како дел од фолклорните фестивали кои во својата програма вклучуваат и изучување на народни инструменти меѓу кои и зурла.

## ИНТЕРНЕТОТ И НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ НА АВТЕНТИЧНАТА ЗУРЛАЏИСКА МУЗИКА

---

Во поглед на автентичноста на зурлаџиската музика, се отвораат многу прашања од едноставни причини бидејќи станува збор за музички инструмент со источно потекло и звукоред карактеристичен за источната музика односно призвучи кои до некој период не биле карактеристични за балканската музика.

Интернет глобализацијата, преку своето влијание допринесе за делумно губење на зурлаџискиот стил и мелодиските специфики со тоа што се измешаа естетските вредности предизвикани од прекумерното, условно наречено, консумирање на секаква музика достапна на интернет страниците. Со други зборови, постепено, свесно или несвесно, почнува да се губи музичкиот јазик и израз граден во минатото а зачуван и до денешно време.

По многу нешта, зурлаџиската музика се издвојува со својата индивидуалност која се јавува како резултат на моментална изведба.

Што подразбира ова? Мелодиите коишто имаме можност да ги слушаме, се базираат на одредени теми кои се подложени на постојани варијации кои што се плод на моменталната изведба на зурлаџијата кој, во секоја своја изведба се труди да даде свој музички израз (во поглед на орнаментиката) и мошне често, и самите не се во можност дословно да ја повторат веќе отсвирената мелодија. Би

можеле да кажеме дека оваа појава е карактеристична за целокупната фолклорна музика. Можеби тоа се должи на свирењето и учењето на памет, по секавање што на некој начин и овозможува одредена слобода во изведувањето што пак резултира со постојана варијантност. Ако зурлациите се музички описменети и мелодиите ги свират од нотно писмо, можеби во тој случај ќе се дефинираат мелодиите и ќе останат онака како што се запишани, што е случај со западната музика. Сепак, и во овој случај, надоградувањето на основната мелодија со многубројните мелизми и украсни тонови кои ги употребуваат самите инструменталисти, допринесува во градењето на една уникатна музика која се одликува со огромна енергија манифестирана преку изведувачкиот и моментален творечки потенцијал на зурлацијата.

Генерациските разлики во користењето на интернетот (повозрасните зурлации воопшто не користат интернет за нивно музичко надоградување) се особено приметливи кај музичкиот репертоар на зурлациите. Повозрасните зурлации, сèуште свират мелодии кои ги наследиле од своите дедовци и прадедовци и оддолеваат на влијанието на комерцијалната музика..

Помладите зурлации пак, се обидуваат да отсвират бројни мелодии кои се базираат на познати мелодии кои се отсвирени на други инструменти со далеку поголеми техничко-тонски можности. Во текот на интерпретацијата на она што претходно не било исполнето на зурла, се оддалечуваат од основното зурлациско начело обидувајќи се да направат што е можно поверодостојна изведба превземаната мелодија. Ова не некој начин има за цел исполнување на желбите на слушателите и го оправдуваат поради егзистенцијални причини. Од друг аспект, со овие интерпретации се доаѓа до постепено губење на многубројните мелодии кои се одликуваат со високи естетски вредности и се создавани во минатото. Гледајќи ја оваа појава од аспект на опстанување и егзистенција, можеме да разбериме зошто зурлациите се оддалечуваат од основната база. Иако ова води кон свесно оддалечување од основната база од која се црпеле мелодиите а тоа е чистата изворна музика, самите зурлации не гледаат нешто лошо во тоа туку напротив, допринесува кон едно друго техничко унапредување кое не може да се примени кај постарите зурлациски мелодии.

Она што на некој начин претставува обединувачки фактор е тоа што, како инструменталисти на зурла, сепак доминираат ромите (цигани) кај кои карактеристично во нивниот музички израз е користењето на четврт и полу степени на места каде во самата мелодија, тие природно не постојат. Нивната склоност, било која мелодија да ја отсвират на зурла со што ќе ги исполнат актуелните музички вкусови доведува до своевидно видоизменување на фиксираниите мелодии (инструментални и вокални). Колку тоа се одразува понатаму во пренесувањето и зачувувањето на оригиналните мелодии, можеме да претпоставиме. За оваа појава пишува Јуриј Арбатски чиј труд се темели на

истражување спроведено во првите децении од 20 век каде го опфаќа свирењето на тапан на Балканот опфаќајќи го и свирењето на зурла. Како главни носители на зурлациската традиција се припадниците на ромската заедница. Тој ромите ги оквалификува мошне талентирани и музички надарени кои што мошне лесно ги абсорбирале локалните мелодии кои потоа ги интерпретирале на свој начин. Во овој поглед Арбатски зборува и за негативниот контекст зборувајќи за способноста на ромите-музичари кои што со нивната интерпретација оделе до тој степен што успеале да ја искоренат локалната музика“ (Арбатски, ???????: списание музика).

Ова е само уште една потврда за музичката способност на зурлаците кои во својот репертоар и туѓото го прифаќаат и пренесуваат како свое давајќи му сопствен музички израз.

Искрено се надеваме дека повозрасните зурлаци кои се последните бастиони и чувари на старата зурлациска традиција, ќе успеат да го продолжат она што им го оставиле нивните предци

## **ИНТЕРНЕТОТ КАКО ПОМОШНО СРЕДСТВО ВО ИЗРАБОТУВАЊЕТО НА ЗУРЛАТА**

---

Не е мал бројот на видео записи во кои може да се види изработувачкиот процес на зурлата. На овој начин, на потенцијалните изработувачи им се овозможува да го проследат целиот процес на изработување но и да го применат доколку имаат соодветен алат и материјал за изработување на зурла. Сметаме дека интернетот дава една солидна база овозможувајќи да овој инструмент се изработи од страна на специјализираните мајстори кои работат со дрво. Од друга страна, можеби зурлата ќе се имплементира и практично ќе се примени во сосема нови средини каде таа воопшто не се среќава и по патот на логиката, би дала еден сосема нов звук на локалната музика која претходно се изведувала на други музички инструменти.

Сепак, сметаме дека за изработување на квалитетен инструмент, мошне важно е пренесувањето на вештините од искусниот мајстор-изработувач.

Зошто? Тој знае од кое дрво се изработуваат најдобрите зурли, кое дрво има поголема трајност и издржливост, на кој начин треба дрвото да се подготвува како и низа други претходно стекнати или наследени искуства од постарите, искуства кои по нивната имплементација го даваат и очекуваниот резултат.

Како заклучок на нашево излагање ќе кажеме дека современата технологија е неизбежна и зазема клучно место во понатамошното ширење на зурлациската традиција со своите предности и, условно кажано, негативности.

## Библиографија

**АРБАТСКИ, ЈУРИЈ.** 1999. *Свирењето на тапан во Македонија*. Скопје: Музиката на почвата на Македонија, МАНУ, 295-299.

**ГОЛАБОВСКИ, СОТИР.** 1974. *Потекло на зурлата*. Скопје: Македонски фолклор, 7/13.

**DEVIČ, DRAGOSLAV.** 1977. *Etnomuzikologija III deo (instrumenti)*, skripta, Beograd: „Fakultet umetnosti u Beogradu“.